

Ігор Іванович СТАМБОЛ,
молодший науковий співробітник
Інституту біографічних досліджень НБУВ (Київ).

НЕОПУБЛІКОВАНІ ДЖЕРЕЛА ДО БІОГРАФІЇ ІВАНА ЛИПИ

В статті досліджено розміщення і вміст неопублікованих джерел пов'язаних із постаттю одного із провідників українського національного руху кінця ХІХ – початку ХХ ст. І. Липи. Проаналізовано факти, які містяться в цих джерелах. Визначено роль неопублікованих джерел для дослідження основних етапів життя та діяльності І. Липи.

Ключові слова: Іван Липа, архіви, документи, листування.

In the article the placement and content of unpublished sources related to the figure of I. Lypa one of the leaders of the Ukrainian national movement of the late ХІХ – early ХХ century. Analysis of the facts contained in these sources. The role of unpublished sources for the study of the main stages of I.Lypa`s life and work.

Keywords: Ivan Lypa, archives, documents, correspondence.

В статье исследованы размещение и содержание неопубликованных источников связанных с фигурой одного из руководителей национального движения конца ХІХ – начала ХХ в. И. Липы. Проанализированы факты, содержащиеся в этих источниках. Определена роль неопубликованных источников для исследования основных этапов жизни и деятельности И. Липы.

Ключевые слова: Иван Липа, архивы, документы, переписка.

В історії українського національного руху важливе місце посідає визначення ролі окремих особистостей, які були носіями та сподвижниками націєтворчих ідей. Однією з найменше досліджених постатей українського державотворення є літератор, публіцист, книговидавець, лікар, громадський і політичний діяч, міністр часів Директорії УНР Іван Львович Липа (1865–1923). Серед причин недостатнього висвітлення його внеску в український політичний процес кінця ХІХ – першої чверті ХХ ст. — значна розпорошеність архівних матеріалів, що стосуються його біографії та діяльності, у різних вітчизняних і закордонних архівосховищах.

З огляду на те, що одним із завдань сучасних істориків є встановлення всіх особливостей українського націєтворення, включно з висвітленням біографій його сподвижників, постать І. Липи потребує комплексного дослідження. Одним із перших кроків на цьому шляху є аналіз джерельної бази пов'язаної з біографією та діяльністю даної постаті. Оскільки опубліковані джерела нині переважно відомі, метою даного дослідження є характеристика архівних джерел, пов'язаних із І. Липою, їхній аналіз і з'ясування значення для дослідження різних аспектів діяльності вказаної постаті.

Не зважаючи на незначну дослідженість постаті І. Липи в історіографії, йому присвячено кілька джерелознавчих розвідок. Найрозлогішими є дві статті В. Качкана [28, 29], у яких дослідник описав переважно епістолярні матеріали щодо І. Липи з київських і львівських архівосховищ. У праці В. Васильєва виявлені невідомі до того часу документи з Одеського обласного архіву, що стосувалися всиновлення І. Липою хлопчика Георгія, який надалі став відомий як Юрій Липа [2]. А. Мисечко неодноразово торкався матеріалів справи І. Липи та здійснив докладний опис листування останнього із чернівецьким діячем М. Литвиновичем [32]. Також перу цього дослідника належить стаття, що виправдовувала І. Липу у зв'язку із оприлюдненням справи щодо непорозуміння лікаря із персоналом [31]. О. Шестель зробила невеликий загальний огляд неопублікованої епістолярної спадщини «тарасівця» [44]. Також пов'язані з І. Липою джерела частково проаналізовані в публікаціях його епістолярної спадщини.

Виявлені на сьогодні матеріали зберігаються у 36 фондах 11 архівних установ. Вміщені у них матеріали доцільно умовно поділити на документальні та нарративні. Документальні представлені судово-слідчими матеріалами, діловодними матеріалами, а нарративні — листуванням та особистими нотатками.

Найважливішими для дослідження постаті І. Липи є джерела, що стосуються судової справи над учасниками «Братерства Тарасівців», урядової та партійної діяльності І. Липи. Перший аспект висвітлюють матеріали Центрального державного історичного архіву України у м. Києві (далі — ЦДАК). Звіти харківського поліцейного відділку

містять інформацію про стан студентського руху у цьому університетському місті [42], а також розкривають оточення І. Липи в роки студентства та політичні переконання його однодумців. Завдяки тому, що поліція ще до створення таємної організації вела спостереження за низкою студентів, у звітах є відомості про діяльність І. Липи на початку навчання в університеті, що є унікальною інформацією.

Звіти поліції демонструють також те, як владою велося спостереження за контрабандним вантажем із забороненою літературою на шляху від Рівного та у самому Харкові. Вказані механізми переносу книг із одного місця до окремих осіб, а також прізвища міщан і студентів, до яких ці книги потрапили (що і спонукало поліцію заарештувати їх). Іншою важливою особливістю фонду є перелік книжок, вилучених під час обшуків, зокрема і в І. Липи. Також записи поліції та слідчі висновки свідчать, що у жандармському управлінні в ході слідства майже виявили існування таємного товариства, чому мали б сприяти свідчення окремих арештованих, що містяться у фонді.

Інший фонд ЦДІАК із матеріалами слідчої справи над заарештованим містить анкету, заповнену під час арешту І. Липи [43], де вказані метричні дані діяча, інформація про його родину (зокрема сестер, про яких не збереглося майже ніяких інших джерел), матеріальне становище родини Лип у Керчі та соціальне положення батьків Івана Львовича, що також є унікальною інформацією. Анкета цінна також завдячуючи зазначеній на ній статті кримінального кодексу, за якою було заарештовано студента. Проте, цей документ містить похибку щодо року початку І. Липою навчання у харківському університеті, що спонукає до критичного ставлення до поліційного діловодства.

Вказаний фонд також містить частину протоколу допиту С. Русової із докладним описом драми, що розіграла між нею та І. Липою у в'язниці. Цей документ свідчить також про характер утримання ув'язнених і позицію, яку займав І. Липа у в'язниці щодо інших ув'язнених. Даний фонд розкриває наслідки даної судової справи та терміни ув'язнення для тих, кого визнали винними. Крім того у поліційних записах фонду зазначено рік знайомства І. Липи із ще одним відомим «тарасівцем» — В. Байздренком.

Найціннішим джерелом для дослідження діяльності І. Липи як міністра є фонди Центрального державного архіву вищих органів влади України (далі — ЦДАВО), де зберігається фонд міністерства культів, який І. Липа очолював у двох кабінетах міністрів Директорії УНР [35]. Даний фонд нараховує десятки справ, що містять накази та розпорядження міністра, звіти окремих відомств, листування із далекими єпархіями. Особливо цінними є розпорядження, підписані рукою І. Липи, адже вони вказують на рішення, які він приймав як міністр. Також даний фонд містить інформацію про: розпорядок роботи, який запровадив міністр; його роль у святкуванні на честь Акту Злуки ЗУНР та УНР; сприяння проведенню Трудового конгресу; проблеми, які виникали перед міністром і спроби їх вирішення.

Окрім безпосередньо роботи в міністерстві, ЦДАВО проливає світло і на інші аспекти діяльності І. Липи. Низка документів стосуються його затвердження урядом УНР комісаром Одеси, призначення на посаду міністра ісповідань, звільнення із посади міністра здоров'я й опікування та матеріали, що свідчать про те, яким був шлях для новопризначеного міністра з Одеси до Києва у 1919 р. [37; 40; 38]. Про перебування І. Липи у Тарнові як учасника відкриття та діяльності передпарламенту УНР — Ради Республіки йдеться у матеріалах фонду канцелярії Директорії УНР [36].

Важливим джерелом до політичної біографії І. Липи є Відділ рукописів бібліотеки імені В. Стефаніка. Перебуваючи у Тарнові, «тарасівець» очолював місцеву філію Української Партії Соціалістів-Самостійників (далі — УПСС). Відійшовши від справ і не знаючи, яке майбутнє його очікує, І. Липа надіслав значну частину власного архіву цього часу до М. Гнатюка, аби той розмістив матеріали, що стосувалися вказаної партії та екзильного уряду в архіві Наукового товариства імені Т. Шевченка. Так справи, що вказують на роль УПСС та її діяльність на початку 1920-х рр. опинилась у фонді НТШ вказаного архівосховища [14].

На еміграційний період політичної діяльності І. Липи проливають світло також матеріали відділу стародруків і рукописів Варшавської публічної бібліотеки (Oddzial Rekopisow i Starodrukow Biblioteki Publicznej Miasta Stolecznego Warszawy), зокрема документи фонду Івана та

Юрія Лип, пов'язані з місцем Іван Львовича у Українському Червоному Хресті та Блакитному Хресті, окремими аспектами перебування діяча на посаді міністра здоров'я і опікування та його намаганням отримати дозвіл на лікарську практику в межах Речі Посполитої [46].

Один із найяскравіших періодів життя І. Липи проходив в Одесі. Тому дане дослідження не могло оминати Державний архів Одеської області (далі — ДАОО). Фонд одеської міської управи містить справи, що стосуються медичної практики «тарасівця» в Дальнику та накази з боку керівництва УНР про надання повноважень І. Липі як комісару міста [18]. Фонд одеського градоначальства утримує в собі справи, що стосуються одеських товариств «Просвіта», «Одеський клуб», «Українська Хата» і засвідчує роль лікаря у функціонуванні даних організацій [16].

Кілька фактів щодо ставлення одеської міської думи до нового комісара міста є у фонді даної урядової установи [14]. Фонд Одеського Новоросійського університету містить клопотання І. Липи про вступ його сина Юрія на юридичний факультет і фрагментарну інформацію про обставини його праці на посаді лікарського інспектора [20], зокрема уточнюють час перебування на даній посаді та адресу відомства (що зустрічається дуже рідко). Фонд Херсонської духовної консисторії містить метричні записи, що доводять одне із дещо заплутаних питань біографії І. Липи — стосовно його одруження [19].

У декілька разів ширшим є коло джерел особового походження, основу яких становить листування. Попри емоційні складові, листування І. Липи з великою кількістю осіб розкриває більшість невідомих до сьогодні фактів його життєвого шляху. Єдина проблема, що виникала досі, — неспроможність дослідників комплексно дослідити цей велетенський масив джерел, розкиданий по архівосховищах багатьох українських міст. Лише невелика частина листів опубліковані дослідниками: Л. Неживою [33], І. Старовойтенко [34], О. Кривуляк [30] та А. Білою [1].

Найбільше листів І. Липи нині зберігаються у сховищах Інституту рукопису Національної бібліотеки імені В. Вернадського НАН України (далі — ІР НБУВ). Найінтенсивніше упродовж життя достойник листувався упродовж 1892–

1912 рр. із родиною Грінченків (кореспонденція нараховує близько двох сотень листів [23]). Листи І. Липи до Бориса та Марії Грінченків багаті на фактичні дані про місця перебування «тарасівця» та обставини його навчання і праці. У кореспонденції є судження про значну кількість соратників і політичних опонентів. Трапляються чіткі замальовки історичних подій, як скажімо, повстання на панцернику «Потьомкін», яке автор частково спостерігав.

Значним відкриттям були з'ясовані з листів обставини стосунків І. Липи із Є. Геращенко — матір'ю Ю. Липи. Із відомою творчою родиною «тарасівець» ділився життєвими планами, яким не судилося збутися, проектами видань і політичних організацій. Він дотримувався вільного стилю у висловлюваннях: сатиричного, тужливого, самокритичного, а інколи писав жартівливі поезії про себе чи давав собі прізвиська. Загалом, це яскраві свідчення про самоусвідомлення досліджуваної постаті, що за двадцять років листування з Грінченками еволюціонували та є підставою для різноманітних філологічних, психологічних і народознавчих досліджень.

Збереглися в даному архівосховищі й два листи М. Липи до М. Грінченка за 1924 р. [27]. В одному дружина «тарасівця», котра залишилася в уже радянській Одесі, передавала прохання Ю. Липи про написання М. Грінченка спогадів про Івана Львовича. У ньому є також характеристика стосунків батька та сина Лип. У другому М. Липа повідомляла, що очікуваний від М. Грінченка спогад отримано і його буде надіслано для видання Ю. Липі. Проте цей спогад так і не побачив світ окремим виданням.

У фонді листування ІР НБУВ знаходиться також листування І. Липи з одним із найближчих для нього друзів — М. Вороним [24]. Шість листів із великим інтервалом за 1904–1922 рр. оповідають подробиці одруження «тарасівця» М. Шепель-Шепеленко та його ставлення до частини української інтелігенції, зокрема М. Грушевського та Є. Чикаленка. Також у листах до товариша І. Липа висловлює розчарування видавничою справою, що пояснює, чому «Одеська літературна спілка» (далі — ОЛС) припинила своє існування. Листи за 1922 р. надають інформацію про емігрантські

будні колишнього міністра і є відверто песимістичними, що не зовсім характерно для І. Липи.

Надзвичайно цінним для розуміння значення І. Липи для молодих поколінь української інтелігенції є його листування з О. Кандибою-Олесем, що зберігається в ІР НБУВ [26]. Одинадцять листів до молодого поета за період із 1904 до 1905 рр. яскраво свідчать, якими непересічними здібностями до переконання володів «тарасівець». Так, познайомившись із молодим талантом на відкритті пам'ятника І. Котляревському 1905 р., І. Липа висунув йому в листах чимало аргументів на користь української літератури, аби поет не переходив на російську мову.

Фонд С. Шелухина із сховищ ІР НБУВ налічує три листи від І. Липи до самого діяча, один від М. Липи до Л. Шелухиної, а також кілька листів від сторонніх осіб, що були надіслані до Івана та Юрія Лип під час I Світової війни [25]. Листи з Одеси до Києва періоду революційних змагань свідчать про стан справ у канцелярії одеського комісара, оточення та помічників І. Липи. Також у листах є натяки на певну «протекцію» з боку міністра юстиції до комісара, а згодом лікарського інспектора Одеси. Лист М. Липи містить інформацію про місце вчителювання його дружини та опис юнацьких занять їхнього сина.

Вказаний фонд доповнюють два листи до С. Шелухина зі сховищ ЦДАВО [39]. Написані вони І. Липою у 1920–1921 рр. і свідчать про його моральний стан у даний період та про роботу над проектом конституції. Є в них також фрагментарна інформація про тарнівський період урядової діяльності та критика партії соціалістів-федералістів. У ЦДАВО містяться також листи Ю. Липи із проханням про грошову допомогу для продовження навчання в Познані [41].

Наступним за обсягом зберігання листів, пов'язаних із І. Липою, є його особовий фонд у ДАОО [21], де зберігаються листи від тринадцяти відомих українських діячів (за нумеруванням справ зрозуміло, що адресатів мало бути в кілька разів більше, але до наших днів їхні листи з невідомих причин не збереглися). За інформаційною складовою їх умовно можна поділити на три групи. Перша — листи, пов'язані з діяльністю «Братерства Тарасівців» від Є. Тимченка, М. Яценка та А. Кримського (останній до товариства не на-

лежав, та з листів зрозуміло, що він співпрацював із І. Липою та іншими). Друга представлена листуванням у справі альманаху «Багаття», редактором якого був І. Липа. Це листи від А. Крушельницького, Я. Жарко, М. Чернявського, М. Литвиновича та П. Карманського, що містять художні твори, що ввійшли або були вирізані цензурою, та різноманітні факти щодо роботи над альманахом. Також у листах є відомості про те, як розсилався альманах у різних регіонах після виходу друком. До цієї ж групи варто віднести і листи О. Кандиби-Олеся, проте, вони торкаються також попередніх і наступних років, а також містять аргументи, які наводив поет собі у виправдання після згаданих вище закликів І. Липи писати художні твори лише українською мовою.

Третю групу становлять листи Д. Мордовцева, Б. Мартоца, В. Кравченка, В. Гнатюка та Є. Чикаленка, які не відповідають якійсь одній тематиці. Найінформативнішими є два останніх респонденти. В. Гнатюк — один із провідних діячів Галичини, мав дружні стосунки із І. Липою, що помітно із стилістики листів, які містять різноманітні факти стосовно засідань НТШ, наукового та літературного життя. Листи від Є. Чикаленка, частина яких була опублікована І. Старовойтенко, становлять найбільшу кількість у даному фонді. Крім опублікованих, у фонді є ще 28 листів, що надходили з 1898 до 1902 рр. Питання, які в них висвітлені, торкаються двох основних аспектів: лікарської та громадської діяльності І. Липи.

Дещо меншу кількість респондентів І. Липи нараховують фонди у Відділі рукописів Інституту літератури імені Т. Шевченка НАН України (далі — ВР ІЛ НАН України). Одним із найважливіших знахідок цього архіву є вже опубліковані О. Кривуляк, але не застосовані для біографічних розвідок, листи до С. Єфремова [13]. У них є унікальні свідчення про перебування І. Липи на фронтах I Світової війни та участі в боях. У поєднанні із літературою та іншими джерелами вони дали змогу з'ясувати, де і в яких умовах це відбувалося. Наступним за цінністю для дослідження є виписка із стенограми пленуму Ради Республіки, на якому І. Липа виголосив велику промову [11], яка є важливим джерелом для з'ясування ролі І. Липи в емігрантських колах та оцінки ним пройденого шляху.

Також значна кількість листів із архівосховища ВР ІЛ НАН України стосується «Багаття». Це листи до І. Франка, П. Мирного, О. Кобилянської, О. Маковея [5; 6; 7; 8], у яких простежуються різноманітні аспекти характеру І. Липи як редактора. Листи до Г. Хоткевича містять часткову інформацію про «змову» проти М. Грушевського як редактора «ЛНВ», а також про конфлікт, який започаткував І. Липа, закликаючи до відзначення 25-літнього ювілею літературної діяльності С. Шелухина [9].

Листи до К. Панківського 1892–1898 рр. висвітлюють стосунки наддніпрянського інтелігента із галицьким [12]. Листи 1892 р. доречні для дослідження «Братерства Тарасівців», адже там вказані літературні зацікавлення товариства. Також є чимало інформації про новини літератури та національної справи, списки книжок і періодичних видань, які І. Липа прагнув отримати з-за кордону. Лист до О. Кониського містить інформацію про один із проектів І. Липи періоду перебування у «Братерстві Тарасівців». Планувалося створити «запомоговий фонд» для українських літераторів [10].

Цінними для даного дослідження є листи із архіву НТШ, який зберігається у Відділі рукописів ЛНБ ім. В. Стефаника [14]. Листи від Й. Мацюка, О. Макаренка, В. Оскілка та менш відомих членів партії є важливими свідченнями не лише для тарнівського періоду біографії І. Липи, а загалом для історії перших років української політичної еміграції. Складні взаємовідносини, пошук винних і наклепи одне на одного, бажання виправдати власну позицію, гіркота через непевне становище в еміграції — все це можна зрозуміти із десятків листів до голови тарнівської філії УПСС.

Важливою знахідкою є рукописні заяви І. Липи про складання повноважень голови філії. У них є інформація про обставини, за яких ця посада знайшла його і коли це сталося. Без даного джерела щодо цього була лише загальна інформація. Також у надісланих І. Липою матеріалах є лист від С. Шелухина. Товариш ще з часів одеської громади переконливо просив «тарасівця» переїхати до Відня задля допомоги у впорядкуванні політичних програм, які висувалися до Ліги Націй. С. Шелухин вказував, що без І. Липи Віденському еміграційному центру буде складно вирішити

поставлені завдання, що свідчить про видатну роль «тарасівця» серед українського політикуму тих часів.

Значно доповнюють відомості про перебування І. Липи на території Другої Речі Посполитої листи до В. Гнатюка зі сховищ Відділу рукописів ЛНБ імені В. Стефаніка [15]. Окрім інформації про побут колишніх урядовців в еміграції, у листах описані шляхи, якими І. Липа збирався отримати право на лікарську практику на території Польщі. Також значним є спогад колишнього міністра про відступ разом із «вагоном» Директорії, який супроводжувався спаленням листів та інших паперів, що сьогодні могли б стати у нагоді для дослідників.

Значна кількість листів, надісланих до І. Липи у 1921–1923 рр., зберігається у Варшавській публічній бібліотеці. Це листи від Ю. Липи, родини Литвиновичів, Ю. Колларда, В. Дорошенка, В. Мурського, В. Самійленка та інших. Особливістю цього фонду є його оприлюднення в мережі Інтернет, але археографічного опрацювання він не мав, тож ще потребує уваги дослідників [45]. Також, у даному архівосховищі є матеріали фонду Ю. Липи, пов'язані із намаганням сина видати повне зібрання творів батька.

Поза названим є ще два архівосховища, що містять листи І. Липи. У відділі рідкісних видань і рукописів одеської національної бібліотеки імені М. Горького є три листи І. Липи до М. Комарова [4], які містять факти про стосунки між діячами та до історії національного руху. Також в них є важлива інформація про небожа І. Липи і турботу «тарасівця» про влаштування його в Україні. Листи до У. Кравченко містять додаткову інформацію до історії створення альманаху «Багаття» [22].

Отже, загалом, наративна частина неопублікованих джерел є широкою та надзвичайно інформативною у поєднанні з іншими видами джерел.

Частково опублікований записник І. Липи зберігається у Варшавській публічній бібліотеці [46]. У ньому, крім особистих спогадів, є чимало інформації щодо характеристики діяча як письменника: ідей майбутніх творів, неопубліковані прозові твори, вірші, зібрані прислів'я тощо. Ще одним джерелом, яке є майже обділеним увагою дослідників, є фонд І. Липи в Історико-краєзнавчому музеї міста Винни-

ків [3], де зберігаються два кишенькові записники І. Липи з інформацією про його щоденні витрати як лікаря та різноманітні аспекти його проживання у Винниках. У записниках вказані дані про купівлю медичного обладнання та події, на які планував потрапити діяч. Також, у них міститься фрагментарна інформація про участь І. Липи у Червоному Хресті та УПСС.

Таким чином, більшість джерел, пов'язаних із біографією І. Липи, досі залишаються неопублікованими, хоча вони прямо чи опосередковано стосуються національного руху та літературного процесу. Стосовно інформативності даного масиву, то маємо визнати, що документальні джерела найкраще висвітлюють політичну діяльність, а джерела особового походження — містять інформацію щодо професійної, літературної, редакторської та громадської діяльності.

1. Біла А. «Коли б я здихав з голоду, ніхто б не позичив мені шматка хліба...». Листи О. Кандиби до Ів. Липи [Текст] / А. Біла // Кур'єр Кривбасу. – 2002. – № 151. – С. 132–146.
2. Васильєв К. К. Из биографии Юрия (Георгия) Ивановича Липы (1900–1944) [Текст] / К. К. Васильєв // Сумська старовина. – 2001. – № 8–9. – С. 104–106.
3. Винниківський історико-краєзнавчий музей, ф. «Видатні люди», оп. 1, спр. 1752–1753, 2271–2272.
4. Відділ рідкісних видань і рукописів Одеської національної наукової бібліотеки, ф. 28, оп. 1, спр. 5.
5. ВР ІЛ НАН України, ф. 3, оп. 1., спр. 236, 1620.
6. ВР ІЛ НАН України, ф. 5, спр. 938.
7. ВР ІЛ НАН України, ф. 14, спр. 332.
8. ВР ІЛ НАН України, ф. 59, спр. 1552–1554.
9. ВР ІЛ, НАН України ф. 62, спр. 160–162.
10. ВР ІЛ НАН України, ф. 77, спр. 92.
11. ВР ІЛ НАН України, ф. 78, оп. 1., спр. 36.
12. ВР ІЛ НАН України, ф. 81, спр. 207–208.
13. ВР ІЛ НАН України, ф. 120, оп. 1., спр. 127–128.
14. ВР ЛНБ ім. В. Стефаника, ф. 1, од. зібр. 492.
15. ВР ЛНБ ім. В. Стефаника, ф. 34, од. зібр. 337.
16. ДАОО, ф. 2, оп. 1, спр. 3221-а; оп. 7, спр. 285; оп. 11, спр. 227.
17. ДАОО, ф. 14, оп. 4, спр. 135.
18. ДАОО, ф. 16, оп. 4, спр. 301; оп. 94, спр. 89.
19. ДАОО, ф. 37, оп. 13, спр. 607.
20. ДАОО, ф. 45, оп. 5, спр. 7767.
21. ДАОО, ф. 164.
22. Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Рильського, ф. 15–4, спр. 164.
23. ІР НБУВ, ф. 3, од. зб. 38444–43336.

24. ІР НБУВ, ф. 3, од. зб. 10307–10313.
25. ІР НБУВ, ф. 11, од. зб. 1078–1083.
26. ІР НБУВ, ф. 15, од. зб. 1960–1968.
27. ІР НБУВ, ф. 170, од. зб. 374.
28. Качкан В. Нововиявлені документи про життя та діяльність І. Л. Липи [Текст] / В. Качкан // Архівознавство. Археографія. Джерелознавство : міжвід. зб. наук. пр. – К., 2001. – Вип. 4. – С. 540–558.
29. Качкан В. Посланник на ниву слова: Іван Липа в освітленні нових історичних джерел та матеріалів [Текст] / В. Качкан // Народознавчі зошити. – Львів : Ін-т народознавства НАН України. – 2010. – № 1–2. – С. 182–202.
30. Кривуляк О. Зі свідомості небуття: листування І. Липи з С. Єфремовим [Текст] / О. Кривуляк // Слово і час. – 2003. – № 9. – С. 58–61.
31. Мисечко А. «А правдиве ваше слово брехнею підбите» [Текст] / А. Мисечко // Чорноморські новини. – 2001. – 1 бер.
32. Мисечко А. До взаємин Івана Липи і Михайла Литвиновича у першій чверті ХХ століття [Текст] / А. Мисечко // Треті Липівські читання. Памяті Івана та Юрія Лип : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (5–6 травня 2006 р.) / Південноукр. держ. педагогіч. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Історико-філолог. ф-т. Каф. укр. філології ; Благодійний фонд Івана та Юрія Лип / Галина Дольник (упоряд.) – О. : Друк, 2007. – С. 29–38.
33. Нежива Л. Листи Марії Загірньої до Івана Липи [Текст] / Л. Нежива // Слово і час. – 2000. – № 5. – С. 61–74.
34. Старовойтенко І. Листи Є. Чикаленка до І. Липи (на матеріалах Державного архіву Одеської області) [Текст] / І. Старовойтенко // Те саме. – 2005. – № 2. – С. 72–83.
35. ЦДАВО України, ф. 1072, оп. 1, спр. 15, 16, 20, 40, 54, 67, 93.
36. ЦДАВО України, ф. 1429, оп. 4, спр. 6, 11.
37. ЦДАВО України, ф. 2015, оп. 1, спр. 123.
38. ЦДАВО України, ф. 2274, оп. 1, спр. 1.
39. ЦДАВО України, ф. 3695, оп. 1, спр. 241.
40. ЦДАВО України, ф. 3696, оп. 1, спр. 214.
41. ЦДАВО України, ф. 3801, оп. 1, спр. 796.
42. ЦДІАК України, ф. 274, оп. 1, ч. 1, спр. 331.
43. ЦДІАК України, ф. 336, оп. 1, спр. 26.
44. Шестель О. Г. Епістолярна спадщина Івана Липи [Текст] / О. Шестель // Актуальні проблеми слов'янської філології : міжвуз. зб. наук. ст. – Ніжин : Аспект-поліграф, 2007. – Вип. XIII : Лінгвістика і літературознавство. – С. 131–136.
45. Korespondencja Ivana Lypu [Електронний ресурс] // Oddzial Rekopisow i Starodrukow Biblioteki Publicznej Miasta Stolecznego Warszawy. – Режим доступу : <http://ispan.waw.pl/default/pl/component/content/article/116-publikacje-elektroniczne/archiwa/292-korespondencja-ivana-lypu>. – Назва з екрану.
46. Oddzial Rekopisow i Starodrukow Biblioteki Publicznej Miasta Stolecznego Warszawy, акс. 2469.

REFERENCES

1. Bila, A. (2002). «*Koly b ya zdyxav z golodu, nixto b ne pozychyv meni shmatka xliba...*». *Lysty O. Kandyby do Iv. Lypy* [«If I die of hunger, no one would lend me a piece of bread ...». O. Kandyba's letters to Iv. Lypa]. *Kur'yer Kryvbasu* [The Courier of Kryvbas], 151, 132–146. [in Ukrainian].
2. Vasyl'jev, K. K. (2001). *Yz byohrafyy Juryja (Heorhyja) Yvanovyča Lypy (1900–1944)* [Vasylev K. From the biography of Yuri (Georgiy) Ivanovich Lypa (1900–1944)]. *Sums'ka starovyna* [Ancientness of Sumy], 8–9, 104–106. [in Russian].
3. The historical museum of Vynnyky, f. «Vydatni ludy» [Famous people], in. 1, c. 1752–1753, 2271–2272. [in Ukrainian].
4. Department of manuscripts of Odesa National Research Library, f. 28, in. 1, c. 5. [in Ukrainian].
5. Manuscript department of Shevchenko Institute of Literature NAS of Ukraine (MD SIL NASU), f. 3, in. 1, c. 236, 1620. [in Ukrainian].
6. MD ShIL NASU, f. 5, in. 1, c. 938. [in Ukrainian].
7. MD ShIL NASU, f. 14, in. 1, c. 332. [in Ukrainian].
8. MD ShIL NASU, f. 59, in. 1, c. 1552–1554. [in Ukrainian].
9. MD ShIL NASU, f. 62, in. 1, c. 160–162. [in Ukrainian].
10. MD ShIL NASU, f. 77, in. 1, c. 92. [in Ukrainian].
11. MD ShIL NASU, f. 78, in. 1, c. 36. [in Ukrainian].
12. MD ShIL NASU, f. 81, in. 1, c. 207–208. [in Ukrainian].
13. MD ShIL NASU, f. 120, in. 1, c. 127–128. [in Ukrainian].
14. Manuscript department of V. Stefanik Lviv National Library (MD SLNL), f. I, st. un. 492. [in Ukrainian].
15. MD SLNL, f. 34, st. un. 227. [in Ukrainian].
16. State Archive of Odesa region (SAOR), f. 2, in. 1, c. 3221-a; in. 11, c. 227. [in Ukrainian].
17. SAOR, f. 14, in. 4, c. 135. [in Ukrainian].
18. SAOR, f. 16, in. 4, c. 301; in. 94, c. 89. [in Ukrainian].
19. SAOR, f. 37, in. 13, c. 607. [in Ukrainian].
20. SAOR, f. 45, in. 5, c. 7767. [in Ukrainian].
21. SAOR, f. 164. [in Ukrainian].
22. Rylskiy Institute of Art Studies, Folklore and Ethnology, f. 15–4, c. 164. [in Ukrainian].
23. Institute of Manuscripts of Vernadsky National Library of Ukraine (IM VNLU), f. 3, st. un. 38444–43336. [in Ukrainian].
24. IM VNLU, f. 3, st. un. 10307–10313. [in Ukrainian].
25. IM VNLU, f. 3, st. un. 1078–1083. [in Ukrainian].
26. IM VNLU, f. 3, st. un. 1960–1968. [in Ukrainian].
27. IM VNLU, f. 3, st. un. 374. [in Ukrainian].
28. Kačkan, V. (2001). *Novojavleni dokumenty pro žyttja ta dijəl'nist' I. Lypy* [Newly discovered documents about the life and activity of I. Lypa]. In *Arxivoznavstvo. Arxeohrafija. Džereloznavstvo* [Archives Studies. Archaeology]. (Vol. 4, pp. 540–558). [in Ukrainian].
29. Kačkan, V. (2010). *Poslannyk na nyvu slova: Ivan Lypa v osvittlenni novyx istoryčnyx džerel ta materialiv* [Envoy cornfield in words: Ivan Lypa in the light of new historical sources and materials]. *Narodoznavči zošyty* [Ethnology notebooks], 1–2, 182–202. [in Ukrainian].

30. Kryvuljak, O. (2003). *Zi svidomosti nebuttja: lystuvannja I. Lypy z S. Jefremovym* [From consciousness of nothingness: I. Lypa's correspondence with S. Yefremov]. *Slovo i čas* [Word and time], 9, 58–61. [in Ukrainian].
31. Mysečko, A. (2001, mach 1). «*A pravdyve vaše slovo brexneju pidbyte*» [«And your truthfully word is nonsense»]. *Čornomors'ki novyny* [Black see news]. [in Ukrainian].
32. Mysečko, A. (2007). *Do vzajemyn Ivana Lypy i Myxajla Lytvynovyča u peršij čverti XX stolittja* [To relations between Ivan Lypa and Mykhailo Lytvynovych in the first quarter of the XX century]. In *Treti Lypivs'ki čytannja. Pamjati Ivana ta Jurija Lyp* [The 3rd Lypivski reading. In memory of Ivan and Yuri in Lypa]. Proceedings of All-Ukrainian Scientific and Practical Conference. (Vol. 5–6. pp. 29–38). Odessa: Odesa Druk. [in Ukrainian].
33. Nežyva, L. (2000). *Lysty Mariji Zahirn'oji do Ivana Lypy* [Letters of Mariya Zahirnya to Ivan Lypa]. *Slovo i čas* [Word and time], 5, 61–74 [in Ukrainian].
34. Starovojtenko, I. (2005). *Lysty Je. Čykalenka do I. Lypy (na materialax Deržavnoho arxivu Odes'koji oblasti)* [Letters of Y. Chykalenko to I. Lypa (based on the State Archive of Odessa region)]. *Slovo i čas* [Word and time], 2, 72–83. [in Ukrainian].
35. Central State Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine (CSASBPG of Ukraine), f. 1072, in. 1, c. 15, 16, 20, 40, 54, 67, 93. [in Ukrainian].
36. CSASBPG of Ukraine, f. 1429, in. 4, c. 6, 11. [in Ukrainian].
37. CSASBPG of Ukraine, f. 2015, in. 1, c. 123. [in Ukrainian].
38. CSASBPG of Ukraine, f. 2274, in. 1, c. 1. [in Ukrainian].
39. CSASBPG of Ukraine, fund 3695, inventory 1, case 241. [in Ukrainian].
40. TsDAVO of Ukraine, f. 3696, in. 1, c. 214. [in Ukrainian].
41. CSASBPG of Ukraine, f. 3801, in. 1, c. 796. [in Ukrainian].
42. Central State Historical Archive Ukraine in Lviv (CSHAU in Lviv), f. 274, in. 1, p. 1, c. 331. [in Ukrainian].
43. CSHAU in Lviv, f. 336, in. 1, c. 26. [in Ukrainian].
44. Šestel', O. H. (2007). *Epistoljarna spadščyna Ivana Lypy* [Epistolary legacy of Ivan Lypa]. In *Aktual'ni problemy slovjans'koji filolohiji* [Actual problems of of Slavic Philology]. *Interuniversity collection of scientific articles*. (Vol. 13, pp. 131–136). Niszyn: Aspect-polihraph.
45. *Korespondencja Ivana Lypy* [Electronic resource] // Oddzial Rekopisow i Starodrukow Biblioteki Publicznej Miasta Stolecznego Warszawy. – Access mode: <http://ispan.waw.pl/default/pl/component/content/article/116-publikacje-elektroniczne/archiwa/292-korespondencja-ivana-lypy>
46. Oddzial Rekopisow i Starodrukow Biblioteki Publicznej Miasta Stolecznego Warszawy, akc. 2469.

Неопубліковані джерела до біографії Івана Липи.

Стамбол І. І., молодший науковий співробітник Інституту біографічних досліджень НБУВ (Київ).

Українська біографістика = Biographistica ukrainica. – К., 2015. – Вип. 12. – С. 406–421.

Стаття присвячена неопублікованій джерельній базі, пов'язаній із біографією українського лікаря, письменника, громадського та політичного діяча І. Липи (1865–1923). Зібрано дані з архівосховищ Києва, Одеси, Львова та Варшави. Визначено основні типи джерел: епістолярні (листи та спогади) та документальні (матеріали УПСС, судово-слідчі справи). З'ясовано, що більшість неопублікованих джерел є важливими не лише для біографії діяча, а стосуються також національного руху та літературного процесу кінця ХІХ – початку ХХ ст., а також біографій багатьох інших відомих постатей. За інформативністю неопублікованих джерел відносно біографії І. Липи, документальні джерела найкраще висвітлюють його політичну діяльність, зокрема участь у «Братерстві Тарасівців» та перебування на посаді міністра в уряді УНР. Джерела особового походження містять інформацію щодо професійної, літературної, редакторської та громадської діяльності.

Ключові слова: Іван Липа, архіви, документи, листування, українська інтелігенція, український національний рух.

Unpublished sources to the biography of Ivan Lypa.

Stambol I., junior researcher at the Institute of biographical research NBUV (Kyiv).

Ukrainian biographical = Biographistica ukrainica. – К., 2015. – Vol. 12. – P. 406–421.

The article is devoted unpublished source basis, associated with the biography of Ukrainian doctor, writer, public and political figure I. Lypa (1865–1923). The data collected from the archives of Kyiv, Odesa, Lviv and Warsaw. The main types of sources: the epistolary (letters and memoirs) and documentary (materials of UPIS, forensic-investigation files). It was found that the majority of unpublished sources are important not only for the figure biography, and apply to the national movement and the literary process late XIX – early XX centuries, as well as biographies of many other famous figures. For informative unpublished sources regarding I. Lypa's biography, documentary sources best illuminate his political activities, including participation in «Brotherhood Tarasivtsiv» and period as minister in the government of UNR. The sources of personal origin contain information on the professional, literary, editorial and social activities.

Keywords: Ivan Lypa, archives, documents, correspondence, Ukrainian intelligentsia, Ukrainian national movement.

Неопубликованные источники к биографии Ивана Липы.

Стамбол И. И., младший научный сотрудник Института биографических исследований НБУВ (Киев).

Украинская биографистика = Biographistica ukrainica. – К., 2015. – Вып. 12. – С. 406–421.

Статья посвящена неопубликованной источниковой базе, связанной с биографией украинского врача, писателя, общественного и политического деятеля И. Липы (1865–1923). Собраны данные из архивохранилищ Киева, Одессы, Львова и Варшавы. Определены основные типы источников: эпистолярные (письма и воспоминания) и документальные (материалы УПСС, судебно-следственные дела). Выяснено, что большинство неопубликованных источников важны не только для биографии деятеля, а касаются также национального движения и литературного процесса конца XIX – начала XX в., а также биографий многих других известных личностей. По информативности неопубликованных источников относительно биографии И. Липы, документальные источники лучше освещают его политическую деятельность, в частности участие в «Братстве Тарасовцев» и пребывания в должности министра в правительстве УНР. Источники личного происхождения содержат информацию о профессиональной, литературной, редакторской и общественной деятельности.

Ключевые слова: Иван Липа, архивы, документы, переписка, украинская интеллигенция, украинское национальное движение.